

TAALBESCHOUWING ?

Het is de laatste tijd in "Vonk" wat stil geworden rond de taalbeschouwing en dat is toch wat verwonderlijk omdat dit sedert een jaar of acht een van de stokpaardjes van de VON was. Het is zonder twijfel de VON geweest die het begrip in Vlaanderen heeft geïntroduceerd. Het hierna volgende artikel van J. Van Meensel neemt de (jonge) traditie op zeer gelukkige wijze weer op. Maar misschien moet toch voor een aantal lezers vooraf even worden verduidelijkt wat taalbeschouwing is.

Traditioneel is het spraakkunstonderwijs steeds toegespitst geweest op de zinsontleding en de woordontleding. Afgezien van het (laten we genuanceerd blijven) onbewezen nut en het twijfelachtig rendement hiervan, geldt het bezwaar dat hiermee het hele domein van de taalstudie toch wel verschrikkelijk ingeperkt werd. Van redelijk expliciete studie van de fonologie was pas sprake in het 4e jaar, semantiek kwam pas in het 5e jaar expliciet aan de orde en sociolinguïstiek en psycholinguïstiek deden een vage verschijning in het 6e jaar. De pragmatiek is zo recent dat ze nog maar met moeite in het onderwijs terug te vinden is. Bovendien betrof het hier in haast alle gevallen vormen van taalbeschouwing die eerder losstonden van wat er verder in de klas gebeurde aan lezen en schrijven, luisteren en praten.

Door de toon waarop ik dit schrijf, zal het wel duidelijk zijn dat taalbeschouwingsonderwijs ongeveer de tegenovergestelde kenmerken zou moeten hebben. Het komt er dus niet op neer dat de VON de spraakkunst zou willen afschaffen, wel moeten de leerlingen ertoe aangezet worden om bij alle gelegenheden concreet na te gaan denken over alle aspecten van hun eigen en andermans taalgebruik (zie de VON-visie in dit nummer, 3.1.)

Dit mag dan niet beperkt blijven tot verplaatsingsproeven met het onderwerp of uitspraak oefeningen. Taalbeschouwingsonderwijs kan systematisch gebeuren d.w.z. dat een begrip uit de taalsystematiek of de taalgebruikssystematiek wordt behandeld (bv. protesteren, voornamen, het passief) en uiteraard in verband wordt gebracht met de feitelijke situatie van de leerlingen : de Germaanse oorsprong van sommige voornamen is minder relevant dan het feit dat de kinderen van de dokter Wouter en Annelies heten, die van de arbeider Rudy en Martine. Naast dit systematisch taalbeschouwingsonderwijs, is er zeer vaak gelegenheid tot occasionele taalbeschouwing, waarbij naar aanleiding van een toevallige of door de leraar aangebrachte situatie wordt nagedacht over de vragen : wie zegt wat tegen wie, hoe,

waar en wanneer, met welk doel en met welk effect ? Taalbeschuwing gebeurt dus telkens wanneer een leerling een metapositie inneemt tegenover zijn eigen en andermans taalgebruik. Hierbij moeten alle aspecten van dit taalgebruik worden beschouwd, inbegrepen de psychologische en maatschappelijke factoren.

Voorlopig moeten we er niet op rekenen de leerplannen eerstdaags te zien veranderen en hele curricula over taalbeschuwing te zien verschijnen : enig pragmatisme blijft dus geboden. We zullen er dus vooral moeten naar streven de talrijke open kansen die de huidige leerplannen al bieden, maximaal te benutten. In die lijn past dus het hieronderstaande artikel, dat zeer duidelijk een link legt met het literatuuronderwijs. Maar ook bij andere programmaonderdelen bestaat de ruimte om aan zeer actief taalbeschuwingsonderwijs te doen.

Een recent voorbeeld hiervan is bv. ook te vinden in het zeer boeiende stuk van Herman Meddens, "Traangas, braakgas, zenuwgas", in Moer 1982 : 1, waarin hij voor het praat- en luisteronderwijs enkele zeer hanteerbare hulpmiddelen aanreikt. Wie grondiger informatie wenst over een taalvisie voor het onderwijs en over taalbeschuwingsonderwijs vindt die in "Leren leven in taal" van F. Daems, J. Pepermans en R. Roger, dat eerstdaags bij de De Sikkel verschijnt.

Roger Roger.